

POPELOVÁ, J.: *Axiologic Aspects of Culture.*
Filozofia 38, 1983, №. 3, p. 354

In the paper the author deals with the relation of culture and value and the relation of culture and civilization. In the historical succession she examines philosophical evaluation of culture and cultivating process, starting from the admiring presentation of human work creating culture, with the sophists and the tragedians, especially with Aeschylus and Sophocles. The first shock caused by the negative consequences of culture is found with Plato. He is above all disturbed by negative effects of seafaring which destructed forest for construction of ships and thus transformed the coastal wooded mountains into the waste land. As a counterpart the author points at the speech of Pericles, praising Athens, in Thucydides' History. She pays attention to high evaluation of human activity, forming culture, and simultaneously she enumerates all constituents of the content of culture in the period of Renaissance. In this connection she mentions the significance of Comenius. She considers the contemporary disquiet, caused by negative effects of human transformation of Nature and by the fear of civilization, to be a typical characteristic of contemporary capitalism. Yet the harmful consequences of human interference with Nature may also appear in socialist countries. In the end the author deals with efforts to remove the damage in Nature and she delimitates possibilities of philosophy in this process.

Pojem kultury a pojem hodnoty mají k sobě blízko. Termín kultura zejména v adjektivní formě bývá ztotožňován s pojmem hodnotný. Kulturní čin, kulturní člověk, kulturní národ lze ztotožnit s hodnotným činem, člověkem, národem a pod. I když nedojdeme až k ztotožnění obou pojmů, je jisto, že kultura je tvůrkyní hodnot a že přívlastek kulturní dáváme takovému objektu, který obsahuje některé hodnoty. Je tedy proces kultivace paralelní s procesem zhodnocování? Marxizmus užívá v tom případě termín zespolečnění, protože probíhá ve společnosti, vytváří ji a je jen v ní možný.

Co rozumíme pod kultivačním procesem? Věci kultivujeme tím, že je činíme schopnější plnit naše potřeby a přání, popř. přibližovat nás našemu hodnotovému cíli nebo ideálu. Pěstujeme, t. j. kultivujeme rostliny, aby nás lépe a diferencovaněji opatrovaly potravou, zdobily naše sady, pole, aleje, zahrádky i aby se s menší námahou s nimi pracovalo. Pro toto diferencované zlepšování užíváme pro vhodné výpěstky názvu kultivar. Stejně postupujeme u zvířat i u našich rozsáhlých technických výtvorů, jako jsou úpravy vodních toků, stavby měst, dopravních spojů, úpravy krajiny a nakonec i při kultivování člověka a to jednotlivců, společností i institucí. U vrcholy lidské tvorby — umění, věda, filozofie jsou pro nás jak nejvyšší duchovní kulturou, tak nejvyššími, lidstvem vytvořenými hodnotami. Hodnoty ve všech etapách kultivačního procesu jsou jednak cílem kultury, a jednak kritériem kultivace vzhledem k plat-

ným hodnotám. Jestliže hodnotová orientace souhlasí s kultivačním procesem, tak jej povzbuzuje a pomáhá rozvíjet, je-li tomu naopak, může jej brzdit. Pokusme se o sledování axiologického aspektu kultury ve vývoji evropského myšlení!

V řeckém myšlení, v této první evropské ucelené kulturní etapě byla kultura vysoce hodnocena a bylo také jasné vědomí o tom, v čem se kultivační proces realizuje. Z filozofů se vznikem kultury a jejím významem první zabývali sofisté. Rovněž ne bez sofistického vlivu hluboce pronikají do její podstaty tragikové. Aischylos ve svém *Prometheovi* a Sofokles v *Antigoně* oslavují člověka jako objevitele a tvůrce řady kulturních oblastí. Máme tu tedy nejen oslavu kultury, ale i obrazný výčet všeho, co je za lidsky kulturní výtvar počítáno. Chor v *Antigoně* se spolu děší Antigonina činu a spolu se mu obdivuje a tento obdiv jej vede k nedostižně krásnému hymnu na lidskou velikost a odvahu. „Mnoho je na světě velkého, nic není většího nad člověka“ začíná hymnus, v němž je termín *deinos* i obrovský, ale i strašný, což vyjadřuje obojí vlastnosti člověka-tvůrce. Tato vlastnost je oslavována v lidských novátorských činech, zvládajících přírodu oráním země a krocením i mocných zvířat, dále pak ve vynálezu řeči, v budování měst i v stanovení zákonů. Prosaickou oslavou člověka v řadě jeho výtvarů nalézáme u historika Thukydida. U něho vystupuje Perikles, představitel nejslavnější a nejkulturnější etapy Athén, aby promluvil na pohřbu Atheňanů, kteří padli v peloponeské válce. Chce v této věci dokázat, že athenská demokracie a její životní styl, za něž padli, je obětí životů hodna. Odtud chvála Athén, jež znají filozofovat bez změkčilosti a milovat krásu bez rozmařilosti, kde námořní obchod jim přináší všechny hmotné vymoženosti z celého světa, i občanské vztahy jsou naplněny vzájemnou úctou a svobodou, ale i ctěním zákonů a vědy a umění vzkvétají tak, že Atheny jsou výchovným ústavem pro celé Řecko.

Avšak u Thukydida současníka Platona se setkáváme s prvním projevem hodnotového šoku z kultury. Platon, ideolog konservativních athenských vrstev, ve své filozofické gigantomachii o podstatu dává vítězit stálosti nad změnou, jeho termínem zastavitelé jsoucna jsou nad tekoucími. Platon svůj ideologický postoj konkretizuje osudem přírody. Jeho zrak, upřený k podstatám, vidí nejen pýchu lodních stožárů hrdě vztýčených nad mořskou hladinou, ale i smutek stepilých horských kmenů kácených a odvlékaných z rodných výšin k stavbě lodí na pobřeží. Oko filozofa, okouzleného krásou, se děší holých řeckých a ilyrských pohoří, jimž hladové tlamy pasoucího se bravu nedovolí odít se novou zelení. Platon svůj odpor k mořeplavbě rozvádí i v utopickém díle svého stáří — v *Zákonech*. Jeho ideální obec má být založena daleko od moře a v bezlesnaté krajině, aby obec nemohla pěstovat mořeplavbu. Mají v ní být odstraněny všechny faktory, které podporují pokrok a rozvoj kultury. Odstraňuje řemesla i obchod, převládajícím zaměstnáním je zemědělství, měnu, platnou v cizině, vlastní jen obec a ta s ní disponuje, je omezeno

cestování jednotlivců, má být udržován stálý počet obyvatel, a to tak, že dojde-li k jeho vzrůstu, musí se přebytek odstěhovat do kolonií. Občané mají nescizitelné podíly, jejich počet je stálý, tak jako počet obyvatel.

Kultura hodnocená tragiky i Periklem obsahuje i ty výtvoř, které dnes u nás nazýváme kulturou, i ty, které nazýváme technickou civilisací. Jaký je mezi obojím označením rozdíl? Jednak je to užívání v různých jazycích. Slovo kultura má svou etymologii ze jmen souvisejících se zemědělstvím a je pro kulturu duchovní užíváno zejména v němčině i u nás. Burkhardt svým dílem *Renesanční kultura* ji použil jako významnou kulturně historickou kategorii. Některé západní jazyky užívají i pro jevy duchovní kultury názvu civilisace. Vycházejí přitom z historického povědomí, že vyšší kultura se mohla rozvíjet až ve městech, až mezi občany státu. Stále více je však civilisace chápána jako průmyslová civilisace, jako oblast exaktní přírodovědy a techniky a v ohledu společenském jako civilisace kapitalistická. Mezi obojími pojmy se často týčí prudce odlišný axiologický aspekt, v němž minus bývá přidělováno civilisaci. (Např. civilizační nemoci, nebezpečí civilisace a p.) Tento aspekt je ovšem spojen s třídním rozvrstvením.

Za feudalismu je hodnotový aspekt (ideologie kultury) výrazně náboženský. Není jen záporný, má své nesmírné klady, v řemeslném pokroku, v umění, zejména v hudbě a výtvarnictví, v některých stránkách křesťanské etiky i v spekulativním myšlení. Avšak i zápory jsou velmi silné. Zajímavé je, že antifeudální hnutí v důsledku své společensko-ekonomické situace nevytvářejí vyšší hodnotovou rovinu, nýbrž vracejí se k deskám předfeudálních hodnot, především k životním ideálům prvokřesťanským. Je tomu tak u valdenských i v řadě jiných lidových sekt, částečně i v husitství. Negativní vztah k feudální kultuře se jeví v různých formách obrazoborectví, neboť umění a krása je stavěno do protikladu k mravním a prvokřesťanským ideálům kacířského světonázoru. Je projevem sociálního odporu utlačených vrstev proti církevnímu bohatství a jeho moci, spojené s nenáviděnou mocí světskou. Je to vláda získavaná nádherou církevních obřadů, staveb, které i lákají i drtí nižší vrstvy. Tento odpor je znám z Byzance, odkud je jméno ikonoklasmus, z Itálie Savonaroly, z husitství, z radikálních forem anglické revoluce a své osobité formy měl i v počátcích dělnického hnutí.

Rozvoj kultury i civilisace má svůj bohatý, humánní, nanejvýš účinný axiologický aspekt na počátku novověku, v období, jež podle jeho kulturního rozkvětu je nazýváno renesancí. Je ovlivněno rychle se rozvíjející novou formou výroby, která podmiňuje růst obchodu, zámořských cest, vědy, zejména přírodní, vědních objevů a technických vynálezů, zlepšování životního stylu a všech kulturních projevů, zjemnělých mravů, vzdělanosti, umění i filosofie. Vším tím je podmiňována nově se utvářející deska hodnot, které ve všech těchto oblastech vznikají, neboť všechny jsou hodnototvorné, hodnoty odrážející a hodnotami modelované,

hodnoty jsou jejich poutem i metou lidského konání. Tato nová deska hodnot je vytvářena nastupující novou třídou, buržoasií, která pomocí nich bojuje o své uplatnění a překonání feudálního světa. Jádrem těchto hodnot je člověk — jeho sláva a velikost. Filozofie systematisuje hodnoty a podřizuje je tomuto nejvyššímu cíli. Řada filozofických spisů té doby, zejména v Itálii, má název *O vznešenosti člověka*, o *Slávě a velikosti člověka* a pod. Pokud si zachovávají teistický světový názor, pak je přizpůsobován představě lidské velikosti. Bůh si stvořil člověka k svému obrazu, a proto jej obdařil svými vrcholnými vlastnostmi a to i vlastností tvůrčí. Co člověk dovede vytvořit v modelu, v konstrukci, to dovede vytvořit i v realitě. A protože člověk dovede vytvořit model vesmíru a jeho pohybů, dovedl by i ve skutečnosti vytvořit celý svět, jen kdyby k tomu měl příslušný materiál.

Člověk je oslavován pro práci svého ducha, ale i pro práci svých rukou. Vášnivý zájem o poznání přírody, který je stavěn proti posloucháání autorit, úcta k práci, k lidským objevům, všechno se pojí v jediný obdiv k člověku, v růst lidského sebevědomí. V Galileově díle *Dialog o dvou největších světových systémech* se na konci rozmluvy prvního dne mluvčí Sagredo diví všemu, co v jeho době lidé dokázali. „Když se probírám nesčetnými podivuhodnými vynálezy a objevy, které lidé vykonali ve vědách a umění, tu jsem zmámen okouzlením. Dívaje se na kteroukoli vynikající sochu, mluvím k sobě. Kdy se naučíš snímat příkrov z kusu mramoru a odkrývat v něm překrásnou, dokonalou podobu? Kdy se naučíš mísit a nanášet na plátno nebo na stěnu rozličné barvy a podobovat všechny viditelné věci jako Michelangelo, Raffael, Tizian? Uvážím-li, že lidé vynalezli rozdělení hudebních intervalů, že ustanovili pravidla a způsob, jak jich používat k podivuhodnému lahodění sluchu, jak mohu ustát ve svém nadšení? Co mám říci o tak mnohých a tak rozmanitých nástrojích? Jakým údivem nás naplňuje četba nejznamenitějších básníků, pakliže pozorně sledujeme jimi nalezené obrazy a jejich výklad? A co máme říci o architektuře? A o umění mořeplaveckém? Zda nepředčil všechny podivuhodné vynálezy vynikající rozum toho, kdo vynášel způsob, jak sdělit své najtajnější myšlenky jakékoli druhé osobě, třeba sebevzdálenější od nás intervaly časovými a prostorovými, kdo umožnil hovořit s těmi, kdo se ještě nenarodili a kdo se narodí teprve za tisíc i za deset tisíc let? A s jakou lehkostí, jen s pomocí kombinací všedy dvaceti znamének na papíře.“ (1) Campanella v jednom sonetě podobně zevrubně oslavuje všechny lidské vynálezy, mezi nimi i božský nápoj — víno a oslavuje člověka, že měří nebeské prostory. Závěr zní — nesmírná moc — člověk myslí. (Potestate immensa, L'uomo pensa-pensa)

Pokus o systemisaci kulturních a civilizačních projevů spolu s neustálým přihlížením k jejich hodnotové stránce provedl ve své Pansofii Jan Amos Komenský, který nebyl jenom vynikajícím pedagogem, nýbrž i filosofem, teoretikem kultury a osnovatelem programů pro nápravu

věcí lidských. Pod pojem lidských věcí zahrnuje člověkem stvořený svět, t. j. i svět lidské techniky (mundus artificialis) i svět lidské kultury (mundus moralis). Na obojí přikládá hodnotící měřítko laskavého i radikálně pokrokového humanismu. Lidské věci musí být spojeným úsilím všech lidí zlepšovány až k dokonalosti. Zdůrazněný axiologický ráz kultury a civilisace vede Komenského k řešení problematiky hodnotově dvojakých jevů, což ukazuje na mnoha příkladech. Zamýšlí se např. nad mořeplavbou. Pokládá ji za velikou vymoženost i se zámořským obchodem, s rozvojem znalostí světa i se zvýšením životní úrovně v evropských státech. Vidí ale i její zápory. Zločiny, kterých se běloši dopouštějí na domorodém obyvatelstvu v zámoří i to, že mezi samými kolonizátorskými státy dochází ke krvavým válkám o zámořské panství a že rostoucí blahobyť, vykořistěný v koloniích, vede k rozmařilosti a k zhoršeným vztahům mezi lidmi. Komenský však nepropadá axiologickému pesimismu, nýbrž zahrnuje tyto rozpory do programu nutné a nadějně emendace věcí lidských. Všesvětový, lidmi všech národů a církví zvolený synod, diferencovaný podle různých úkolů, má se zabývat i prospěchem barevných obyvatel jiných kontinentů a bdít nad spravedlivou vládou kolonizátorů.

Zmohutnělá buržoazie pokračuje s plným elánem ve svém civilizačním díle, v němž na prvním místě stojí rozmach výroby a ovládnutí přírody ve prospěch kapitálu. Filozofická systematika a kritika vyzvedá všechny tyto body zároveň se zvyšováním životní úrovně. Humánní axiologové však mají vždy ve své teorii i několik hořkých kapek. Utopie rané anglické buržoazie, Baconova *Nova Atlantis* je ještě plně optimistická, líčí dobu „království člověka“, kde vládne vyspělá technika a kde vzájemné lidské vztahy jsou vyřešeny racionálně a ke blahu všech. Morova *Utopie* z počátku 16. stol. kritizuje velmi ostře raně kapitalistickou civilizaci. Ilustruje její materiální základ, pěstění ovčí vlny hořce vtipným paradoxem o tom, jak nejmírnější ze všech zvířat, ovce, usmrcují spousty lidí, kteří hynou hladem, jsouce vyhnáni ze svých hospodářství, která byla proměněna v ovčí pastviny. Proti této ostré kritice staví nové uspořádání lidské společnosti, která bez kapitalismu dosáhne dobré hmotné úrovně a bohatého rozvoje osobnosti.

Od osvícenství po celé devatenácté století rychlý rozvoj průmyslové civilisace nesl sebou i svou desku hodnot, v níž vysoké místo zaujímá kapitál, zbohatnutí, rozum, rozvoj techniky i konsumní blahobyť a vývojový optimismus. Tento axiologický aspekt, který je ideologií průmyslové buržoazie, se postupně mění na ideologii imperialismu. Již v devatenáctém století byl napaden zprava i zleva. Zprava je proti němu stavěna deska hodnot třídy na sestupu — aristokracie a obdivovatelů starých časů. Útok zleva je veden nastupující třídou — průmyslovým proletariátem. Objevuje se zoufalý rub zdánlivého blahobytu a rozvoje, který je vykupován bídou a zotročením pracující třídy. Začínají se již objevovat i zápory ekologického rázu. Průmyslová města tonou v dýmu, špíně,

hluku, dělnická obydlí jsou strašnými brlohy, líhni nemocí a stoupající úmrtnosti. Útok zprava jde pro protiklad ideálů nasycené buržoasie do feudalismu. Anglie, která získala primát v rozvoji kapitalismu, kolonialismu a industrialismu, měla proto i první příslušné zápory i první útoky na panující ekonomii a vůbec na soudobou civilizaci s její deskou hodnot. Bedřich Engels ve své stati *Situace Anglie* věnuje první její kapitulu dílu *Minulost a přítomnost* od Thomase Carlylea, která obsahuje ostrý útok na soudobý anglický kapitalismus ve jménu minulých hodnot. Engels soudí, že z knih, které v Anglii r. 1843 vyšly, jediné tato kniha se dotýká lidských strun, líčí lidské vztahy a dívá se na svět alespoň trochu lidsky. (2, s. 551 a n.) Carlyle staví paralelu mezi Anglií 12. a 19. století a odsuzuje s hlubokou znalostí a s vášnivou zaujatostí dobu současnou. Líčí katastrofální životní poměry dělnictva, bezduchost a prázdnotu vyšších vrstev, diletantskou neschopnost vlády, šílenost a neblahost obilných zákonů, hrůzu robotáren, lživost a korupčnost parlamentu, chaotické změnění všech životních vztahů, všeobecnou duchovní smrt. Kritika je zprava, je zalíbená do minulosti, ale je radikální, nekompromisní a lidská.

Marxismus spojuje beznadějnost této etapy s vládou buržoasie, jeho naděje se pojí s beztřídní společností. Jeho hodnotový aspekt rovněž uznává rozvoj výroby, techniky, ovládnutí přírody, ale soudí, že jen kapitalismus zaviňuje všechny zápory těchto nutných realit moderní doby. Marx ve stati *Britské panství v Indii*, když vyličil, jak strašné důsledky pro Indii toto panství spolu s industrialismem mělo, uzavírá: „Teprve až velká sociální revoluce ovládne vymoženosti buržoasní epochy, světový trh a moderní výrobní síly a podřídí je společné kontrole nejpokročilejších národů, teprve pak se přestane lidský pokrok podobat onomu odpornému pohanskému bůžku, který nechtěl pít nektar jinak, než z lebký zavražděného.“ (3, s. 364)

Vedle ostré kritiky zprava i zleva se zklamání z lidské kultivační činnosti šíří všeobecně a je vyjádřováno literáty i filozofy. Důvěra v člověka a jeho výtvoř je nahrazována pocitem ledové úzkosti, nevěrou v budoucnost lidského rodu a otřesem všech hodnot. Bedřich Nietzsche s trpkou ironií glosuje zánik evropské kultury a od Kierkegaarda až k Jaspersovi je možno sledovat propadání hodnotových jistot do tísnivých mlhovin. Utopie, které odrážely lidskou naději v budoucnost, se mění v obrazy budoucích hrůz a kde je místo pro jasnější perspektivy jako v Huxleyově *Ostrově*, jsou zjasňovány nikoli rozumem, ale magií a absurdní snivostí.

Jedině dělnická třída není postižena malodušným vztahem k dějinným perspektivám. V počátcích svého uvědomování je ještě v stadiu etického socialismu stížena utopií návratu k předkapitalistickém období, avšak vědecký socialismus ji osvobozuje od iracionálního bloudění a obrňuje ji novou deskou hodnot opřenou o vědu. Kapitalismus a jeho poslední stadium, imperialismus, je odhalen jako příčina hrůz moderní civilizace, jak se projevila ve dvou světových válkách a jak se jeví v hroz-

bě války třetí. I palčivý problém ekologický, pustošení a ničení přírody člověkem i antropologický zápor — bezduchost konsumní civilizace, prázdnota života jedincova a necitelnost lidských vztahů, v tom všem se odhaluje důsledek vykořisťujícího systému s jeho deshumanností. Vědecký socialismus zná krutost současné civilizace, nevzdychá však nostalgicky po lepším světě, nýbrž analyzuje příčiny zla a bojuje proti němu.

Při této analýze se jasně objevují nedostatky soudobé civilizace sloužící kapitálu. Jejím plodem jsou vysoce ničivé bomby, stále více raketových základen, stále více strachu z válečných konfliktů — a v míru prázdňný život, konsumní kultura, více zboží, větší potřeba energie, radikálnější pustošení přírody, více aut a letadel, méně kyslíku, výre a rychlejších dopravních prostředků, méně prostého běhu v trávě, více rafinovaných zábav a méně nocí pod hvězdami, méně obzoru nezkaleného dýmem a méně doušek chladné vody z nezkalených pramenů. Věda slouží k ovládnutí přírody, ale i člověk je přírodou a přece jakoby se mu vše vymklo z rukou.

Současná realita je charakterisována rozštěpem mezi kulturou a civilizací. Osudný rozštěp začíná již ve výchově a školství. Střední školství se dělí mezi orientaci více humanitní na jedné straně a na druhé straně na více exaktně vědeckou a technickou. Humanitní orientace je při tom kvantitativně i kvalitativně na ústupu. Nejde o to potlačit svět přírodovědy a techniky, ale spojit je se zřetelem k člověku, nevládnout přírodě, ale kultivovanou přírodou kultivovat i lidský život. Řešit tento úkol je vděčným problémem pro filozofii.

Druhý problém pro filosofii spočívá v tom, že hodnotová orientace budoucnosti je téměř nepropracovaná. Odpor proti závadám současné strojové a konsumní civilizace je zpravidla citově opřen o nostalgii po minulosti. Moderní ekologii se stýská po minulých vztazích. Jediný pozitivní výkon moderní ekologie je chránit minulostní hodnoty v rezervacích, izolujících přírodu i umělecké památky před hlodajícím časem a nešetrným člověkem. Ochranářství pokročilo kupředu v tom, že pochopilo strukturální povahu i krajin i minulých kultur a tak pochopilo, že je třeba chránit nikoli izolované jevy, ale celé oblasti tvořící spolu smysluplný celek. Ale i když máme dokonalejší rezervace, je to jen lépe konservovaná minulost a nikoli tvorba nových hodnotových možností. O budoucnostních hodnotách mluví spíše krásná literatura, která si pro to vytvořila zvláštní literární druh — science fiction. Výhodou této tvorby je, že někteří spisovatelé fikcí jsou vzdělanými přírodovědci, kteří dovedou i do budoucnosti odhadnout vývoj věd a techniky a popsat jej v konkrétních obrazech. Většinou jim však chybí hodnotová orientace po budoucím lidském světě a popisovaný budoucí lidský svět je beznadějně smutný a často představuje serii různých katastrof a nelidskostí, k nimž může vést rozvoj různých mechanických výbojů. Jakoby tvořili názorné modely budoucích slepých uliček.

I filozofie je rozpolcena schismatem. Na jedné straně strohý scien-

tismus, na druhé straně emocionalismus s minulostní nostalgií. Marxismus-leninismus tvoří výjimku svým zřetelem k přírodní i lidské zákonitosti. Proto má možnost danou i společenskou situací antikapitalistické i antirasistické soustavy vyvést kultivační proces z jeho beznadějnosti. Úkolem naší k budoucnosti zaměřené filosofie je hledat hodnotový obzor budoucnosti, vyrovnávající techniku s kulturou a stavící před obojí lidské dimenze — cíl nevykořisťované lidské práce a uskutečňovaných možností, které lidstvo před sebou má. K této metě potřebuje kultura i civilisace nejen vnější podmínky zdravé společenské organizace, ale i hlubokou hodnotovou orientaci, která je úkolem filozofie.

LITERATÚRA

1. GALILEO GALILEI: Opere VII t. Ed. Nat. Firenze 1897.
2. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy I.
3. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy I.

АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРЫ

Иржина Попелова

В статье рассматривается отношение между культурой и ценностью, а также отношение между культурой и цивилизацией. В исторической последовательности рассматривается философская оценка культуры и культивационного процесса, начиная с восторженного изображения человеческого культуросозидательного труда в философии софистов и у трагиков, прежде всего у Эсхила и Софокла. Первое потрясение, связанное с отрицательным воздействием культуры, мы находим у Платона, оно выглядит как настоящий шок при взгляде на культуру. У Платона вызывает негодование прежде всего отрицательное воздействие мореплавания, уничтожающего леса для строительства кораблей и превращающего тем самым прибрежные лесистые горы в пустынь. В качестве противопоставления приведена речь Перикла, воспевающая Афины в „Истории“ Фукидида. Дается описание высокой оценки культуросозидательной деятельности человечества в эпоху Возрождения и одновременно перечисление всего того, что составляет содержание культуры. Из чешских мыслителей упомянут Коменский. Беспокойство по поводу отрицательных моментов человеческого вмешательства в природу и ужас цивилизации интерпретированы как признак современного капитализма, вредные явления имеют, однако, место и в социалистических странах. В заключении рассматриваются попытки отстранить вредные воздействия и определяются возможности философии в данном процессе.

AXIOLOGISCHER ASPEKT DER KULTUR

Jiřina Popelová

Der Aufsatz beschäftigt sich mit der Relation von Kultur und Wert sowie der Relation von Kultur und Zivilisation. In historischer Folge wird die Wertung von Kultur und Kultivierungsprozess erörtert, angefangen mit der bewunderungsvollen Schilderung kulturschaffender menschlicher Arbeit bei Aischylos und Sophokles. Die erste durch negative Kulturauswirkungen bedingte Erschütterung finden wir bei

Plato. Sie zeitigt eine veritable Schockwirkung beim Anblick der Kultur. Plato zeigt sich besonders über die Abholzung von Wäldern für die Zwecke des Schiffbaus empört. Bewaldete Küstenstriche werden dadurch verödet. Als Gegenstück dient die Athen huldigende Rede von Perikles aus der Geschichte des Thukydides. Die hohe Wertung kulturschaffender Tätigkeit der Menschheit und gleichzeitig die Aufzählung all dessen, was den Inhalt von Kultur bildet, enthält die Schilderung des Renaissance-zeitalters. Von tschechischen Denkern wird Comenius erwähnt. Die Beunruhigung über die negativen Züge der Eingriffe des Menschen in die Natur und der Zivilisations-schrecken werden als Zeichen gegenwärtigen Kapitalismus interpretiert, sind aber nicht ohne schädliche Erscheinungen auch in sozialistischen Ländern. Abschliessend werden Versuche einer Behebung von Schäden und Möglichkeiten der Philosophie bei diesem Prozess bedacht und bestimmt.